

Sagan om bäverns återkomst

Emma Hellkvist

Populärvetenskaplig sammanfattning av Självständigt arbete i biologi 2015
Institutionen för biologisk grundutbildning, Uppsala universitet

Efter att ha varit nästan utrotad har bävern gjort en stark återkomst till större delen av sitt ursprungliga utbredningsområde. Som ekosystemsingenjör modifierar bävern landskapet på ett sätt som starkt påverkar andra organismer, till stor del positivt men det finns även negativa effekter.

Bäverns roll i ekosystemet

Biologisk Mångfald

Idag pratas det mycket om hur viktigt det är med biologisk mångfald, alltså en stor artdiversitet. Tyvärr försvinner arter till följd av mänsklig aktivitet då vi delar upp eller helt förstör miljön där de lever. En mycket viktig miljö som minskar i area är våtmarker. De har minskat drastiskt till följd av jordbruk och urbanisering. Bävror kan motverka förlust av mer våtmark då de med sina dammar skapar större ytor av öppet vatten, höjer vattennivån samt ökar storlek och varaktighet av översvämningar. Bäveraktivitet kan därmed hindra förlust av biologisk mångfald i just våtmarker. De har visats ha en positiv effekt på många olika växter och djur. Akvatiska växter ökar i artrikedomen i en bäverdamm och vid översvämning sprids sediment som ansamlats i dammen ut som gödning på den omgivande marken vilket leder till en förändrad flora. Översvämningarna gör även att fler insekter kan kläckas. Träd har visserligen svårt att klara översvämningarna och dör men bäveraktivitet gynnar förnyringen av träd som asp och pil. Grodor är starkt beroende av våtmarker och gynnas därför väldigt mycket av bäveraktivitet. Då många groddjur är hotade idag är bävern viktig för att bevara dessa djur i framtiden. Även reptiler, fladdermöss och fåglar främjas på olika vis av bäveraktivitet.

Miljö

Bäveraktivitet påverkar även kemiska ämnen och processer. Det kan bland annat minska läckage av kväve från jordbruksmarker vilket idag är ett stort problem som leder till övergödning. Det är även en viktig källa för upplöst organiskt kol som har flera positiva egenskaper, bland annat minskar det biotillgängligheten av de giftiga ämnena PCB och metylkvicksilver. Dock är unga bäverdammar även en källa för metylkvicksilver men mängden som bildas minskar med dammens ålder.

Bäverns historia

Naturliga utbredningsområde: Europa, Nordamerika samt stora delar av Asien.

Jakt: Till en början jagades bävern på grund av bävergäll, ett gult, illaluktande ämne som troddes ha medicinska krafter. Senare blev bäverns päls en mycket exklusiv vara och från 1500 till 1800-talet jagades bävern hårt tills den var utrotad från nästan hela sitt utbredningsområde.

Fridlysning: I Sverige fridlystes bävern 1873 och i många andra länder under 1900-talet.

Återinplantering: Första återinplanteringen i Sverige skedde 1922 men populationsökningen tog inte fart förrän på 60-talet.

Dagsläge: Idag finns över 100 000 bävror utspridda i större delen av Sverige men huvudsakligen i områdena Värmland-Dalarna och Jämtland-Ångermanland. I Ryssland finns livskraftiga bäverstammar och i Nordamerika finns bävern idag i hela sitt ursprungliga utbredningsområde.

Källa karta: Horn *et al.* 2011. *Mitochondrial Genomes Reveal Slow Rates of Molecular Evolution and the Timing of Speciation in Beavers (Castor), One of the Largest Rodent Species.*

Återinförande, konflikter och naturvård

Att återinföra en art kommer mer eller mindre att ske på bekostnad av ekonomiska intressen vilket inte brukar vara populärt. Därför är det viktigt att informera berörda personer om alla positiva och negativa konsekvenser innan man återinför en art. Bävurar skapar i första hand problem för skogsbrukare, jordbrukare och fiskodlare med sina översvämningar men de är samtidigt viktiga för många ekosystem som även vi människor drar nytta av. De underhåller våtmarker, har positiva effekter på degraderade sötvattensystem och restaurerar strandzoner. Allt detta gör de mer kostnadseffektivt och i flera fall bättre än vad vi människor skulle kunna. Forskare försöker komma på lösningar för att motverka skadorna bävern orsakar, bland annat verkar människolukt kunna fungera som ett "luftstaket" för att hålla bävern borta från känsliga områden. Förhoppningsvis kommer fler lösningar snart så vi alla kan glädjas över bäverns återkomst.

Mer information

Hellkvist E. 2017. Sagan om bäverns återkomst – effekter på miljö och biologisk mångfald. In press.

Fisk

Då dämmen av bäver ändrar miljön från rinnande vatten till stillastående skapas ett annorlunda habitat där andra sorters arter lever. På detta vis ökar bävurar artdiversiteten hos fisk då vissa arter lever i det strömmande vattendraget och andra kan leva i dammen. Om bävern har mest positiva eller negativa effekter på fisk är en kontroversiell och omstridd fråga. Positiva effekter är ökad produktion, fler habitat och komplexitet av dessa, fler övervintrings- och förökningshabitat samt ökad tillväxt. De negativa konsekvenserna sägs vara färre habitat för yngel, lägre syrehalt och högre temperatur och den mest omtalade; dämmena utgör barriärer för förflyttning. Studierna som påstår att dämmena stör fiskarnas rörelse är dock oftast spekulerande och ej baserade på data. En undersökning där experter i ämnet anonymt fick svara på frågor visade att majoriteten tror att bävern endast har positiva, alternativt försumbara, effekter på ekologiska processer såväl som ekonomiskt, kulturellt och geomorfologiskt.

Fåglar och fladdermöss

Vattenfåglar gynnas direkt av bäveraktivitet då dammarna utgör bra habitat för sjöfågelungar. De har lättare att få tag på föda då dammarna inte är lika djupa som sjöar och mortaliteten är lägre eftersom de har bättre skydd från både rovfåglar och andra rovdjur. Bäverdammarna är även bra platser att söka föda för strandfåglar och andra fåglar. Sångfåglar har större nytta av dammen efter den övergivits då området koloniserar av gräs och låga ljungväxter liksom al, vilket utgör bra habitat för dessa fåglar. Luftjagande fladdermöss gynnas också av bäver, förmodligen eftersom minskningen av träd gör det lättare för dem att jaga samt för att de föredrar öppet vatten framför strand. Fladdermöss som jagar vid vattenytan verkar däremot föredra habitat utan bäveraktivitet. Troligtvis beror detta på den ökade vattenvegetationen bävrarna bidrar till stör fladdermössens bytesdetektor.